

Mit hisz Ön, Püspök Asszony?

Interjú Bärbel Wartenberg-Potter evangélikus püspöknővel

Püspök Asszony, az Ön hivatali ideje hamarosan véget ér. Mit jelent egy egyházat vezetni olyan korban, amikor minden hitbizonyosság eltűnik?

A posztmodern társadalomban, ahol sokféle kínálat létezik, az ember csak arra tehet kísérletet, hogy hiteles legyen, és világosan megmondja, mit hisz ő maga.

Mindig volt ehhez bátorsága?

Püspökként megpróbáltam nyíltan kimondani, hogyan értelmezem én magam a teológiai hagyományokat, még ha ezzel megkérdőjelelek is bizonyos hagyományos hitbeli elképzeléseket. Egyenesen püspöki kötelességünk ebben az értelemben őszintének lennünk, hogy ne hagyjuk cserben azokat az embereket, akik csupán tények igaznak tartásaként fogják fel a hitet, nem pedig Isten szeretetében vetett bizalomként. De becsületesen megmondom: ez az őszinteség olykor nehezemre esett, mert hiszen a püspöki hivatalban az ember mindig úgy véli, hogy mindenkit együtt kell tartania, és senkit sem szabad megbántania.

Mert azok az emberek, akik az egyházat vezetik, mindenekelőtt a hagyományt akarják megőrizni a „veszélyes” új eszméktől?

Ezt nem mondanám. Hiszen nem egyszerűen valami régít védelmeznünk, hanem a mai korra lefordítva értelmezzük a hittal kapcsolatos kijelentések tartalmát. Módszertanilag így járok el: Elolvasom az újságokat, hogy a lehető legtöbb tudjam meg arról, mi foglalkoztatja ma az embereket. Aztán visszamegyek a Biblia szövegéhez és a hagyományhoz, és megkérdem: „Mit mondtak akkoriban az emberek? Milyen válaszokat találtak az isteni kinyilatkoztatás fényében? És mit tanulok ebből a mai helyzetre vonatkozóan?”

De az igehirdetés a „körön belüliekre” irányul. A kívüllők számára érthetlenné váltak az olyan fogalmak, mint például a „bűn” vagy a „megváltás”. Képes-e még lefordítani ezeket?

Kortársaink megértik, hogy emberkárosító viselkedés – tehát bűn – az, ha például kizárólag a profit kedvéért Németországból Romániába telepítenek egy üzemet, anélkül hogy törődnének az emberi következményekkel. A teológiai fogalmak kifejezéséhez új, konkrét nyelvre van szükségünk! Így a megváltás – az egyik központi teológiai fogalom – saját életünk összegabalyodásaival függ össze, azzal, hogy Isten segítségével kibogozzuk e csomókat.

Ma sokakat taszít a Jézus engesztelő áldozatáról szóló tanítás. Meg lehet még menteni ezt?

Az engesztelő áldozat hagyományos gondolata – az „elég-tétel” tana – magában foglalja, hogy Isten kiengesztelése erőszakot követel. Ezzel már nem tudok teológiailag azonosulni, tekintettel arra az égetően aktuális veszélyre, hogy valakik erre építve igazolják azt az erőszakot, amelyet ők maguk alkalmaznak „Isten nevében”. Megértem, hogy Isten – ahogyan Jézus hirdette őt – minden erőszakra lemond; ezért Isten sosem lehet az erőszak indítéka vagy okozója, különben az emberek rögtön igénybe fogják venni Isten az erőszak gyakorlásához. Ez gyakran bekövetkezett, és ma is megtörténik. Tehát: az áldozat gondolatát ma másképp kell, és lehet is felfogni.

Tudják-e az Ön hívei, hogy Ön így gondolkodik?

Igen, tudják. Prédikációimban természetesen nem egyszerűen demitologizálással foglalkoztam, hanem felkínáltam a megértés másfajta lehetőségét. A hit szabadságát meg kell őrizni. Éppen lelki kérdésekben nem lehet szó kényszerrel.

Összejönnek-e olykor az evangélikus egyház női és férfi püspökei, hogy nyíltan beszéljenek arról, mit hisznek ők maguk?

Igen, de ez ritka eset. Az észak-elbai egyházi vezetés olykor összejön egy effajta esti beszélgetésre, de elismerem: a szerkezeti kérdések és a vezetési feladatok megtárgyalása után már alig jut idő arra, hogy saját vallásosságunkról beszélgessünk.

2006-ban, a Reformáció Napján Ön mutatta be nyilvánosan a „méltányos nyelvezetű Bibliát”, amiért sok kritika érte. Megbánta-e állásfoglalását.

Nem. Miért is bántam volna meg? Hiszen az erről a bibliafordításról szóló vitában nem csupán szakmai vitáról van szó, hanem az igazságról szóló vitáról is, attól pedig sosem riadtam vissza.

Ebben az új bibliafordításban mindenekelőtt arról a kérdésről volt szó, hogy a zsidó „Jahve” istennevet női és személytelen istennévvél is vissza lehet-e adni, avagy – hűségesen a Luther-bibliához – ragaszkodni kell az „Úr” fordításhoz.

A Luther-bibliában sok ezerszer áll az „Úr” a héber biblia „Jahve” kifejezésének fordításaként. Noha a „Jahve” valóban név, de nem férfinév. Martin Buber így fordítja: „Jelen vagyok”. A magam részéről ezt ígéretként fogom föl: „Jelen leszek, és te megtapasztalhatsz majd engem az életedben – bármilyen alakban történjék is ez.” A patriarchális értelmezés következtében veszendőbe ment az istennevek sokfélesége. Igen szépen mondta egyszer Jürgen Ebach: „Régóta tudjuk, hogy Isten nem ember. Most még azt is meg kell tanulnunk, hogy Isten nem férfi.” Nekünk, nőknek látnunk kell, hogy istenképiségünk a nyelvben is tükröződik. Különben püspöknőként én sem gyakorolhatnám erőteljesen hivatalomat.

A férfi erőforrások nem hozzáférhetőek az Ön számára?

Egy férfias erőforrás csak önazonosságom valamely oldalát erősíti, ezért számomra szép dolog tudni, hogy a Szentháromságban a Szent Lelkierő, a „ruah” a héberben nőnemű.

Megpróbált-e támadást intézni a szakállas atyaisten képe ellen?

Igen, de ez olyasmis, mint elhordani egy hegyet. A szakállas férfiként elképzelt Isten képe Micheangelo révén annyira belevésődött a fejekbe! Liturgikus megfogalmazásaimban igyekeztem nem tovább erősíteni.

Ha az Ön számára fontos a hit bizonyos szabadsága, akkor püspöknőként hogyan tartja össze a hívőket?

Korábban afféle zászlóvivője voltam bizonyos törekvéseknek: nőkérdés, apartheid-ellenesség, az első világ, igazságosság. Püspöki hivatalomban megtanultam megérteni, hogy az emberek különböző élettapasztalatokra tesznek szert, és ezek meghatározzák keresztényi mivoltukat. Meg lehet, meg szabad és meg kell engedni az eltérő felfogásokat. Azt is megtanultam, hogy elfogadjam az ellenérveket. Hiszen bizonyos pontokon én magam is elgaloppíroztam magam. Igen, ez megtörtént.

Ez úgy hangzik, mintha lemondott volna a meggyőződéséről.

Nem! Püspökként természetesen én is felelős vagyok egyházam egységéért, de ez a felelősség nem mehet túl bizonyos alapkérdésekben való egyetértésen. Azon túl termékeny vitára van szükség, és az igazság közös keresésére. Az összekötő mozzanat az, hogy beszélünk a különbözőségekről, és közös a keresésünk.

Egyes vatikáni dokumentumok, az ortodoxok politikája az Egyházak Világtanácsában, de a Német Evangélikus Egyház saját profiljához ragaszkodó nyilatkozatai is azt a benyomást keltik, hogy már nem vita folyik a különbségekről, hanem elhatárolódás a különbségek által. Az ökumené a múlté – vagy mégsem?

Az ökumené szélségszélét az egyházak egyik súlyos válságának tartom, s azt kérdezem: Érezhető-e még Isten léte? Vagy megmerevedünk saját hagyományainkban? Ökumené nélkül mi, egyházak nem jelentünk valóságos erőt a kiengesztelődés és a béke szempontjából.

Mi az oka ennek? Pusztán hatalmi játékokról van szó? Vagy félelemtől?

Bizonyára a kettő keverékéről. De sem a hatalomra törekvés, sem a félelem nem jó tanácsadó. A félelem természetesen nem alaptalan. A római katolikus egyházhoz való közeledés például semmissé tehetné minden nyereségünket, ami a nők és a laikusok egyházi részvételét illeti. A félelem azonban beszűkít, ezt az orvostudományból is tudjuk. Jobb, ha azt mondjuk: Isten ma ezt vagy azt a feladatot bízta rám, és én meg akarok birkózni vele. Kezdjünk tehát termékeny vitát! Az ökumené ezt is jelenti.

Ön egyike a német evangélikus egyház három női püspökének. Ez a szám, tekintettel az összesen 24 püspökre, kicsi, de ha összevetjük más protestáns egyházakkal, vagy pláne a katolikus egyházzal, akkor nagy. Elérték-e a nők, amit elérhetnek?

Egy fecske nem csinál nyarat, de három sem. Mi úttörők vagyunk. Megpróbálunk nőként ellátni egy férfiak által megjellegzett hivatalt. Olykor sikerül valami, máskor teljesen félresikerül. Csak akkor leszünk egyenjogúak, ha nekünk is annyi hibát szabad majd elkövetnünk, mint a férfiaknak. Mindenesetre nyitva kell tartanunk annak lehetőségét, hogy nők is betölthessék a püspöki hivatalt. Ez nem olyan könnyű, mivel sok nő nem tartja kívánatosnak, ugyanis nagy áldozatokat követel személyes életalakításunkban. Ezért az egyik

feladatunk abban áll, hogy úgy változtassuk meg a hivatalt, hogy az étellel kapcsolatos más vágyaknak is maradjon hely. Más arculatot kell öltetnie a hivatalnak ahhoz, hogy a nők és a férfiak számára egyaránt emberségesebb legyen.

És mi a helyzet a püspöknői erővel? Támogatták-e Önök hárman egymást?

Túl keveset beszélünk egymással arról, hogyan bánunk a döntési hatalmunkkal vagy mások szerepképeivel és elvárásaival. Mindenekelőtt az a kérdés maradt nyitva: Nagyon különböző nőkként, akiknek eltérő egyházpolitikai céljai is vannak, hogyan őrizhetjük meg mégis női szolidaritásunkat? Nekem mindig hiányzott kissé az erről folytatott véleménycsere.

Ön hamarosan más, hivatalmentes életet kezd, de teológusnőnek megmarad. Mit gondol tehát: Hogyan kell megváltoznia az egyháznak ahhoz, hogy hiteles legyen a 21. században?

Meg kellene kérdeznünk magunktól: Hol mutatkozik meg a jó, az igazságos, az Isten akarta élet? Egyházi struktúráink talán útjában állnak ennek? Célunknak annak kell lennie, hogy olyan spirituális életet mutassunk fel az embereknek, amely megszabadítja őket a lárma és a szórakozás társadalmának felszínességétől. Ösvényt vághatunk számukra a rengeteg választási lehetőség dzsungelében. Ezért a 21. század egyházának vezérkérdése így hangzik: Hol megy tovább az élet? Hogyan is állunk az igazságossággal, a békével és a teremtés megőrzésével? És kinek a számlájára élünk? A munkanélküliek, a szegények, az ajtónk előtt őgyelgő eldobott gyerekek mellett van a helyünk! Az egyház intézménye nem öncél. Ha az nem mond mást, mint az egész világ, akkor fölöslegessé teszi önmagát. Az a feladatunk, hogy segítsünk egymásnak emberségünk kibontakoztatásában – Isten segítségével. Ezért a célért szeretnék tovább dolgozni, ha már nem leszek püspök, akkor is.

Johanna Jäger-Sommer

Forrás: Publik-Forum, 2008/12

